

de hertog van Nassau en andere hoge heren de beste wijngaarden aan de Rijn bezitten. Veel erger is echter weldra de onbehagelijke spanning door de politieke chaos van partij-hartstochten. Men vreest voor een zijluik van de 90er jaren in Frankrijk. De partij-haat dringt tot in de families door. De Amerikanen zullen in het voorjaar van 1849 wel vele Europa-moeden te begroeten krijgen. In maart 1848 was ieder nog een pak van het hart gevallen, zo hartelijk bewogen allen zich onder elkander. In het najaar reeds heersen wantrouwen, egoïsme en fanatisme. Terwijl men naar vrijheid streeft, gaat zij waarschijnlijk weer verloren. In Mainz zijn de verhoudingen tegenover de militairen van het gemengde Oostenrijks-Pruisische garnizoen dan onuitstaanbaar. In 1850 is men al zover, dat men van een tweede revolutie een vreselijke toekomst vreest, als de volkspartij overwint en de verstandigen niet naar de teugels grijpen. Intussen zal men hopelijk toch wel gaan inzien, dat afbreken gemakkelijker is dan opbouwen. Met name zou de muziek komen droog te liggen. De grote uitgeverfirma B. Schott's Söhne in Mainz wist aanvankelijk nauwelijks, of zij nog kon laten drukken wegens de onbeschrijfelijke slapte in zaken, doch de blijvend goede afzet naar Nederland, België en Amerika deed haar vertrouwen wederkeren. Dan is men in Nederland in dit opzicht gelukkiger. Als de Krimoorlog dreigend nadert sloopt men daar zelfs zijn sterkste vesting.

De geestelijke inspanning van de familie is gericht op leren van talen en van boekhouden. De mannen schrijven keurig en zuiver Duits, de vrouwen veelal slordig en met fouten. De enige niet zakelijke boeken, welke in de bagage van de Lichtenauers voorkomen, zijn twee banden Militärische Monatshefte uit 1786 en een verhandeling over likdoorns. De eerste Lichtenauer, die naar Nederland komt, torst verder mede: Franse, Nederlandse en Engelse woordenboeken, grammatica's voor dezelfde talen en voor Italiaans, een Frans gesprekkenboek (de meeste van een zekere Ahn), een Kleine Schulgeographie van Cannebich, het rillenswaardige Gedrängtes Comptoir-Handbuch van A. Meldola, een helaas verloren gegane beschrijving van Hamburg en nog een paar niet gespecificeerde boeken, waartoe waarschijnlijk het evenzeer afstotende Schul-Rechnenbuch für Hamburg behoorde. Hier te lande schijnt deze droge bibliotheek te zijn aangevuld met een bundel Hollandse Koopmansbrieven en een Nederduitse